

Fancsali Róbert

„TÚLBILLENT HASONLAT”*Tóth Judit Tűzfalak című kötetéről*

Tóth Judit öt verseskötet szerzője, 1972-ben, a második megjelenésének évében már József Attila-díjjal tüntették ki. 1963-ban debütált *Tűzfalak* című kötetével, és a Béládi Miklós-féle irodalomtörténet vonatkozó fejezete Tóth pályakezdését Tandori Dezsőé mellé állítja, mint a szöveg fogalmaz, Tandori mellett „ő értette meg legmélyebben, mit jelent a modern intellektuális líra”.¹ Nemzedéktársai közül az irodalomtörténet Székely Magdát és Orbán Ottót emeli még ki, Tasnádi Attila pedig a Simor András debütáló kötetével való rokonságot említi. Tasnádi érvelése a kor alapvető hozzáállását követi, azaz hogy e költőnemzedék élményvilágát és törekvéseit „a második világháború szörnyű éveire” eső „eszmélkedésük” jelöli ki.² A kritikus lírai hangvétele a háborús tapasztalat elkerülhetetlen következményeként értékeli az érzékeny, szeretetre és jóságra áhító lelket, mint e költők szinte kötelező generációs személyiségjegyet. Tasnádi szerint a generáció tagjai a verselésben egyfajta terápiát élnek meg, tudatosan újraélik és megszenvedik emlékeiket, és a múlttal való szembenézés poétikailag lecsapódó eredményei a „szigorú és kemény strófák”.³ Hasonlóan vélekedik Somlyó György is, aki megjegyzi, hogy Tóth és kortársai bár „a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből jöttek, és ez sajátosan színezi is külön-külön költészetüket”, mégis mindegyikükre jellemző a közös generációs trauma, amely „közös történelmi eredetük sötét alapszínét mégsem törölheti el”.⁴

Érdekes vetülete a kortárs kritikának, hogy a gyerekkori háborús traumákra való reflexió kiegészítése majd minden esetben annak kiemelése, hogy e fiatal költők élményanyagát elsősorban ugyan az átél

1 *A magyar irodalom története 1945–1975 II., 1–2.*, szerk. BÉLÁDI Miklós, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, 864. = <https://mek.oszk.hu/02200/02227/html/02/864.html> (utolsó hozzáférés: 2024. 04. 08.)

2 TASNÁDI Attila, *Küzdelem a bizonyosságért*, Kortárs 1964/1., 158–159.

3 Hasonlóan vélekedik erről Győre Imre is a Magyar Nemzetben megjelent cikkében: GYŐRE Imre, *Tűzfalak: Tóth Judit verseskötete*, Magyar Nemzet 1963. július 20., 6.

4 SOMLYÓ György, *A költészet évadai: „Gyerekkor, háborúval”. Fiatal költészetünk 1963-ban*, Új Írás 1968/3., 47.

borzalmak adják, közvetetten azonban elkerülhetetlenül lecsapódik művészetükben a fasizmus elutasítása is. Ahogy Somlyó fogalmaz: jelképeivé váltak „a fasizmussal összefonódott gyermekélményüknek”.⁵ A politikai ideologizálást Győre Imre egészen kendőzetlenül műveli Magyar Nemzet-beli cikkében, amikor az ellenforradalom néhány napi, a múlt visszatérésének rémképeit újra felvető „dühöngéséről” beszél, és valójában irodalomkritikai köntösbe bújtatott politizálásként a náci-dédelgető adenaueri Németországra tereli a szót.⁶

Győre Tóth költészete kapcsán kiemeli az objektivizáló módszert, amelyben azt sérelmezi, hogy „a kor haláltól terhes iszonyatát” nem közvetlenül az embereken keresztül ábrázolja.⁷ A szocreál lírának ezt a tézisént mint bármely szerzői attitűddel szembeni alapelvárást a legtöbb kritikában megtaláljuk. A rendszerhű Tasnádi számonkéri Tóth Judit valósággal való kapcsolatának „társadalmi érvényűvé konkretizáló” rétegeit, és figyelmezteti, hogy félelmetes élményeit ne általánosítsa, „ne tágítsa sorsszerűvé”, sokkal inkább „napjaink valóságára támaszkodva legyen következetesebb és keményebb önmaga felszabadításában”.⁸ Somlyó szerint Tóth költői pályájának eredményessége azon múlik majd, hogy „átélő és kifejezőkészségét eredendő élményén túl ki tudja-e majd terjeszteni egy gazdagodó világképre”.⁹

Tóth első verseskötetét nemcsak az idézett irodalomtörténet, de a kortárs kritikák is döntően pozitívan értékelik, a költő tehetségét majd minden megszólaló elismeri. Az eddigiekben röviden bemutatott, inkább kultúrtörténeti érdekességként felfogható szempontoknál – irodalmi aspektusból – sokkal érdekesebb, és e cikkeknek talán a legrelevánsabb közös észrevétele a pályakezdő költő verstani felkészültsége, formaérzékenysége és formabontó hajlama. A történeti meghatározottságot itt sem mellőző Somlyó például egészen hosszan és jól érthetően igyekszik az új magyar líra (világ)irodalomtörténeti helyét kijelölni. Kiindulópontját képező igénye és elvárása a modernizmuson túllépni („és a megkésett forradalom támasztotta elvárásoknak megfelelni”¹⁰) képes verselés megjelenése, amivel kapcsolatban reményeit érzékelteti az új – vizsgálati keretében 1930 és 1940 közötti tíz évben született – generációval szemben. Úgynevezett izmosos versekről van itt szó – ahogy

5 *Uo.*, 54.

6 *GYŐRE, I. m.*, 6.

7 *Uo.*

8 *TASNÁDI, I. m.*, 159.

9 *SOMLYÓ, I. m.*, 47.

10 *Uo.*

Nemes Nagy Ágnes fogalmaz *Párbeszéd a mai versről* című írásában (valamikor 1972 előtt), amelyben a költőnő a vegyész-nővel beszélgetve próbálja a modern (Magyarországon az elmúlt 10–15 évben megjelent) verset megfogalmazni.¹¹ Visszatérve Somlyó irodalomtörténeti felosztásához, szerinte a „messzianisztikus”, monomán, ösztönbe zárkózó költészettel szemben áll Weöres Sándor és Juhász Ferenc „elhelyezetlenül imbolygó” megszólalásmódja, de hiányolja a kritika részéről a Füst Milán-, Kassák-, Illyés-, Vas-, József Attila- és Radnóti-féle avantgárd pályakezdekés helyes kritikai értékelését is. Úgy véli, hogy az új nemzedék egyenesen József Attila és Radnóti Miklós utódja, hovatovább „mindegyikük József Attila kenyerével él”.¹² Ez utóbbi líra sajátosságaként kiemeli a formabontást, a nagyobb tárgyi anyagot és a kisebb – hagyományosan – személyes kiindulást, kevesebb anekdotát, több sűrítést. Célja a modern (nem modernista! – F. R.) tárgyias teljesség elérése.¹³ Lengyel Balázs a Jelenkorban elemezte a *Tűzfalakat*, és az előzőhöz hasonló (ezúttal Vas István-féle) líratörténeti felosztás mentén helyezi el Tóth Judit alkotó módszerét. A Szabó Lőrinc és Illyés Gyula nevéhez köthető versszerkesztés helyett – amely rendszerint egy helyzetrajzból vagy egy adott történet leírásából indul ki, és ahhoz fűzi majd a mindenképpen szubjektív, egyetlen benyomást rögzítő „lírai refleksiókat”¹⁴ (anekdota – mint Illyésnél gyakran –, pillanatnyi állapot stb.) – Tóth inkább a sorozatos élmények nyomán kialakult életérzések átadására törekszik. Teszi ezt a személyesség („a költő személyének”¹⁵) háttérbe szorításával, a belső élményeknek és a lírai közérzetnek az objektíválásával, azaz „a világra való visszavetítésével”.¹⁶ „Ez az objektív líra szűkszavú, érzelmekről közvetlenül alig beszél, de a jelenség-világot erősen válogatva, megnövelt jelentésű dolgokat helyez egymás mellé, s teremt belőlük olyan jelképeket, amelyek felkeltik, sugalmazzák a közőlni kívánt lírai tartalmakat.”¹⁷

Kiemelten izgalmas része az irodalomtörténeti munkának bármely irodalmi mű recepciójának és a mai kritikai értékelésnek, illetve ugyanígy az egykori és a mai lehetséges értelmezési irányoknak az összevetése.

11 NEMES NAGY Ágnes, *Párbeszéd a mai versről* = Uő., *Szó és szótlanság*, Magvető, Budapest, 1999, https://reader.dia.hu/document/Nemes_Nagy_Agnes-Szo_es_szotlansag-96

12 Uő., 49.

13 Uő., 56.

14 LENGYEL Balázs, *Tóth Judit: Tűzfalak*, Jelenkor 1964/8., 795.

15 Uő.

16 Uő.

17 Uő.

Félretéve a politika- és kultúrtörténeti aspektusokat, a műimmanens olvasatra hagyatkozva feltűnő, hogy a kortárs olvasatot jól láthatóan erősen átható, az objektív-tárgyas líra iránt epekedő attitűd mennyire leuralja és félreviszi a kötet értelmezését. Hat évtized elteltével úgy tűnik, hogy ez a fajta verselés a *Tűzfalak* verseinek csak egy részét jellemzi, bár kiemelendő, hogy a kötet legjobban sikerült darabja, *Az élők és a halottak* című (amely – nem véletlenül – az egyik ciklusnak is a címadója), éppen ide sorolható. Ugyanígy a *Két balatoni kép* című verspár (*Fürdő fiú*, *Parton ülő öregasszony*) és a *Hegyoldal*, amelyeket egy klaszszikusabb, adott nézőpontból szemlélő, táj- vagy valamilyen esemény-leíró alaphelyzet jellemez, amelyhez hozzá-, illetve mellérendelődik egy belső élmény. Ilyenkor, ahogy Nemes Nagy Ágnes fogalmazott: a „hasonlat átbillenéséről” van szó, „növekedésétől a képbe áttett, képbe csomagolt közlendő felé visz”.¹⁸ A *fürdő fiú* című első vers kezdő sorai: „A zombék árnyas, egybehajlik, / kirekeszti a hév napot”.¹⁹ Ugyanígy ilyen helyzetképleírással folytatódik a vers mindkét versszaka, és az elsődleges közlendőn túli tartalom felületes olvasatra nem is tűnik ki. Erre utal Lengyel is, aki szerint „a versek sima, megmunkált felszíne nem a sekélyt, hanem a szemérmesen takart érzelmi és intellektuális gazdagságot, az itt-ott még nehezen nyíló mélységet rejti”.²⁰ A verspár második darabja, a *Parton ülő öregasszony* éppen a fent idézett Vas-féle felosztásnak a Lengyel szerint elvetendő, Szabó Lőrinc-i, illyési szerkesztésmódját követi, amennyiben egy statikus kép leírása adja a vershelyzetet: az öregasszonyhoz kapcsolt pusztaság és a természet összemosását. A *Hegyoldal* sematikus vershelyzete pedig inkább egy századdal korábbi, romantikus verselésre emlékeztet, mint a recepció által vágyott Weöres- vagy Juhász Ferenc- (vagy a ki nem mondott Nemes Nagy-) féle lírára. Ebben egy vak öszvér nehézkes útja kerül megörökítésre, amelynek egyik utolsó sorában a lírai szubjektum – bár közvetetten – mégis előkerül: „már nemsokára hazaér”.²¹ A sor a versen belül igencsak gyökértelenül hat, hiszen az addig objektív (itt a kamera objektívje sem elvetendő asszociáció, amennyiben egy kép vagy esemény leírásáról van szó) leírás megbomlik, és felmerül a kérdés, hogy ezt a láthatón túl mutató információt ki közli. Azt az egyszerű érvelést követve, hogy szándékosságra utaló szövegi jelet nem találunk, ezt az egy sort tekinthetjük hibának, amely által a vers poétikája megbomlik.

18 NEMES NAGY Ágnes, *Tárgyiasság* = Uő., I. m.

19 TÓTH Judit, *Tűzfalak*, Magvető, 1963, 9.

20 LENGYEL, I. m., 795.

21 TÓTH, I. m., 13.

A kötet verseinek a többségét azonban – az eddigiekkel szemben – egy határozott, állandóan előtérbe helyezkedő lírai szubjektum irányítja, amely e lírának éppen a személyességét és szubjektivitását hangsúlyozza. Rögtön a kötetet nyitó *Vadon* kijelöli ezt a megszólalásmódot: „Az árvaság nevelt, fagyos / tejéből gömbölyödtem, / fogai közt vitt, nyaldosott, / ha sírtam: nyítt fölöttem”.²² Az első négy sor nemcsak a közlés eredőjére (és annak helyzetére) mutat rá egyértelműen, hanem a kötet egészének a hangulatát is előrevetíti. E sorok megidézik a körülvevő világ brutalitását, de a megszólaló szívóssága, életigenlése, a másik oldalról pedig az árvaság képében a sorsszerűség (vagy valamely külső erő, amely ápol, védelmez: az értelmezési lehetőségek tárháza nyitott) is benne van. A *Szerелеm*²³ című versnek már az első sora egy autobiografikus (vagy autofikciós) olvasatot implikáló utasítás: „Huszonkét év”, a továbbiakban pedig első személyű megszólalások határozzák meg a lírai én személyes viszonyulását: „Megyek, megyek, szerelmemet szorítom”, „Elhagytalak”, „Enyém a sivatag” stb. Az *Aszály* címűben a megszólaló nem enyhülő fájdalma kerül párhuzamba a szárazsággal. Amennyiben a kortárs kritikusok (és e tanulmány szerzőjének) értelmezése helyes, és Tóth Judit törekvése valóban az objektív ábrázolás valamely magas fokának és módjának az elérése lehetett, technikai értelemben e szövegében jut el a legmesszebbre.

E tekintetben az *Aszály* remekmű, sajnálatos azonban, hogy az „átbillent hasonlatok”, a „képbe áttett közlendő” sokszor képzavarba hajló, nehézkes szófüzerekbe csap át. A kortárs kritika is felfigyelt e túlterhelt fogalmazásmódra. Maros László szerint Tóth képi zúfolttsággal *birkózik*,²⁴ *Somlyó pedig a nemzedék sajátosságaként írja le, hogy tagjai túl sokszor „bonyolódnak irracionális szóhalmazokba”*.²⁵ A *Tűzfalak* kötet verseit valóban meghatározzák a nyelvújító próbálkozások, amelyek a mai olvasó számára a nyelvezet előnytelen súlyponteltolódásaként hatnak. „Estente”, „(itt) lakol”, „kövérülsz”, „súlyosulsz”, „sötétlesz”, „sodortatás”, „bukdosnak” (előbb levelek, máshol az ösvér), „győzködik a homállal” stb. – mind olyan szóalkotások, amelyek a belemerülő olvasást mindenképp nehezítik, az olvasó kizökkentését eredményezik. Megjegyzendő azonban, hogy az efféle szóhasználat minden bizonnyal szándékos, és határozott céllal bír, hiszen nem kényszeres (akár rím)helyzetekben

22 *Uo.*, 7.

23 *Uo.*, 14.

24 MAROS László, *Két első verseskötetről*, Alföld 1964/4., 382.

25 SOMLYÓ, *I. m.*, 54.

használatosak. Ekképpen nem költői gyengességként értékelhetők, mindazonáltal kétségtelen, hogy a körülményes(kedő) nyelvhasználat a mai értékelést negatívan befolyásolja. Az *Egy csillaghoz* című költemény első versszaka például így hangzik: „Tetőtlen éjszaka. / A fölfutó sötétség / nyújtott traverzei között / hullasz előre, homlokig födetlen”.²⁶ Nem szükséges e helyütt nyelvileg szétszedni és elemezni e sorokat, hiszen nyilvánvaló a túlrtság, amelynek következménye egy diffúz, értelmezhetetlen kép, és ezt a további sorok sem képesek feloldani. Az *Illusztrációk egy kelta történethez* című verspár *Ys* alcímű tagja és a *Március* közeli rokonok, alaphelyzete mindkettőnek egy víz alatti világ leírása. A koncepció igen ígéretes, ám a helyenként szürrealizmusba átcsapó lengő, feszülő, hajló utcák (*Ys*), és a sodródó, ingó, dagadva hömpölygő, dőlő házak (*Március*) képe ismét alig értelmezhető. Hasonló a helyzet a lengő-feszülő utca mint kővé vált kötél és kötélle vált hínár hasonlattal az előbbi vers első versszakában. Mindehhez hozzátartozik Tóth Judit költészetében a túlzott mértékű absztrakciós igény is, nagyon gyakori ugyanis az elvont fogalmak megszemélyesítése, ami ugyanúgy gyakran hajlik képzavarba. Meg kell azonban azt is említeni, hogy Lengyel Balázs a már idézett cikkében ezt a fajta verselet nagyra értékeli, hisz így fogalmaz: „[Tóth a] lírai közérzeteit [...] nem a szubjektív érzelmek közlésével, hanem közvetve, a környezet jelképi erejű megelevenítésével fejezi ki. Látvánnyal, tömörítéssel, csigázó intellektuális igényességgel.”²⁷

A Tóth Judit-féle poétika egyik tipikus jellemzője még a látáshoz kapcsolódó hangulatteremtő szavak túl gyakori használata. Csak néhányat említek a példa kedvéért: vakítás, villogás, tükrözés, lángolás, ragyog, vetít, fénylik, süt, szikrázik, világít, pattogtak – ezek között több zavaró szóismétlést is felfedezhet az olvasó. Ugyanígy túlzott hangsúllyal vannak jelen az olyan hangutánzó szavak, mint a reccsenés, dübörög, sistereg, csattog, besüvít, csobogás, sercegés, csörömpöl, csattan stb. A már említett sűrű képek használatához kapcsolódik a megjelenített dolgoknak a folytonos dőlése: „elmozduló deszkákra dől a tájék”, „a házak dőlnek, mint a csillagok”, „féloldalra billen a mennyezet”, „a fiú, mint a zsák, oldalt kidőlt”, és feltűnően gyakori az egyes elemeknek az állapotváltozásait jelző igék, mint a növekedés (hízás, dagadás), fogyás, omlás, áradás, örvénylenek, sodródik. Ez utóbbiak jellemzően vagy nagyon lelassított jelenetek, vagy kimerevített képek.

26 TÓTH, I. m., 17.

27 LENGYEL, I. m., 795.

Az *Este* című vers kitűnő példa, amelyben az itt említett jellegzetességek nagy része együtt jelenik meg. Az első versszak: „Fekete utcákon vakító szögletek. / Árad az este, mintha zivatarban / csattognának a tetők, a sinek” sorai szinte filmszerűnek hatnak, a megszólaló pozíciója egy kamera külső, objektív nézőpontjaként is elképzelhető. A beszámoló pedig – mint kiemelkedően jól sikerült darabja a kötetnek – úgy válik jól működő lirizált szöveggé, hogy a költői szubjektum mindvégig rejtve marad, és a személyességnek nyoma se jelenik meg. Hasonló poétikai eljárásokra épít az *Egy másik évszak* ciklus több verse. A *Rakpart* című erős jeleneteinek esetén mintha egy mozgókép nézője lenne az olvasó (immáron nem először), de a szöveg csak egy rövid jelenetet rögzít, előzménye, következménye nem ismert, és ezzel kapcsolódik a más versekre is jellemző logikai űrökkel (vagy egy, az ok-okozati logikától eltérő módon) operáló, sőt azokra építő versszerkesztéshez. Kiemelendő a *Rakpart*-ból a harmadik versszak „Le ne ess” fél sora, amely egy teljesen idegennek ható megszólítás – váratlanul – a korábbi leíró részek után.

Az itt említett harmadik ciklus verseiben ugyan gyakrabban megjelennek a városhoz kapcsolható tematikus elemek is, ám egyértelmű igyekezetre arra nézvést, hogy a kezdeti természeti képeket fokozatosan váltsák fel a városiak, nem következtethetünk. Elvértve bukkannak fel efféle hangulati elemek: „Vakít a tér. A táblaüvegek.”²⁸ (*Egy másik évszak*), „szakadt plakátok, villamosjegy, szélbe-sárba”²⁹ (*Angyalok*), „A gyp-locsoló száraz sercegése”³⁰ (*Uták*) stb. Az *Este* tematikailag is világosan különálló alkotás, amennyiben az egyetlen *Tűzfalak* vers, amelyben a szöveg egésze egy városi kép leírására szorítkozik (bérházak, reklámbetűk, áruházak kirakatai). Itt hangsúlyozni kell, hogy ez nagyon jól áll Tóth Juditnak, e terhelt nyelvezet ugyanis a város forgatagához és a háborús pusztításhoz jobban illik, mint a természeti részekhez. Egyes költeményei, mint például az *Egy másik évszak* című sokáig jól bánik a városbeli látvány objektív leírásával, a lírai hang – sajnálatos módon – mégis elő-előkerül (pl. „Honnét is tolokodtam én ide”³¹), majd az utolsó versszakban megszólít egy második személyű alakot, és ezt követően fizikai valójában ő maga is megjelenik: „A sarkon ácsorgunk, nem is tudod, / milyen könnyelmű örömmel figyel-

28 TÓTH, I. m., 70.

29 Uo., 77.

30 Uo., 79.

31 Uo., 70.

lek”.³² Az *Öröm* felütése egy városi robbanás leírására utal („recseg a fal, világít és a mélység / feldobja lángjait”, majd a második versszakban már „egy erdő áll”, „suhogtatja sok-sok sudarát”, vihar tépi a „levelek tetejét, koronáját”).³³ Könnyen elképzelhető a kötet egészét átjáró intenció, amely mentén a lírai én a városban tapasztalt háborús borzalmak elől képzeletben az erdőbe, a természetbe menekül. E tematikus koncepció ellen persze nem lehetne kifogásunk, ám az egyértelműen megállapítható, hogy ez a kettősség a nyelvi különbözőség révén a versek kárára megy.

Arról már volt szó, hogy a kortárs kritika – mai szemmel nézve – túlon túl nagy hangsúlyt fektet az irodalmon kívüli körülmények szerepére a költészet értelmezésében és értékelésében. Habár e tétel fenntartható, a *Tűzfalak* kötet egyik fő tematikus vonalának, a háborús tapasztalatok reprezentációjának a kiemelése elkerülhetetlen eleme e versek elemzésének. A lírai én gyermekkori háborús traumáinak lecsapódása több költeménynek az alaphelyzetét adja, és a középső, második ciklus (*Az élők és a halottak*) alcíme is erre utal: *1944. Az Elégia a bátorságról* a megszólaló nyolcéves önmagát szólítja meg. Az első szakasz vége a már idézett *Vadon* című kötetnyitó darabra rímel: „túlélted, mint az állat, / az üldöztetéstől erősebb a vad, / az éhségtől falánkabb”³⁴ – vö. „komor éh”³⁵ „ordas kölyökkor”³⁶ „tején cseperedtem”.³⁷ A természetbe való vágyódás a verszárlatban is megjelenik, a városi miliőt (fűtőhálózat csövei, tűzfalak stb.) ismét az erdő váltja (puszta föld, fa), amely a záró sorok metaforaképzését is meghatározza: „rákérgesült tapasztalat”.³⁸ Ugyanígy *A menet* című zárlata: „Onnan jövök. Az éjszakák / kihavadt erdejéből”.³⁹ *A kert* című vers alapképlete is azonos az *Elégiá*-éval, a gyermekkori önmagát megszólító vershelyzetben a félelem, a rettegés, a halál fogalmai determinálják a hangulatot. A címbe li kert e helyütt a természetet (vagy annak kicsinyített mását) képezi, és nem zárható ki, hogy ez a jól ismert kert a kötet egészén végighúzó erdőnek, vadonnak mint metaforahálónak az alapját is képezheti. A lírai én a kert elpusztulásán keresztül érti meg a külvilágban zajló tragédiát,

32 *Uo.*, 72.

33 *Uo.*, 68.

34 *Uo.*, 47.

35 *Uo.*, 8.

36 *Uo.*

37 *Uo.*, 7.

38 *Uo.*, 49.

39 *Uo.*, 26.

s egyben ennek emléke élte. Hiába a „száz idegen halál”, mit hord magában, „a kert bennem virágozik, vége nincs, nem lesz”.⁴⁰ Az éjszakai kert képe egy kibővített madárhasonlat által bomlik ki: „Ösztövérek ágak egymásba hajoltak, / és közöttük fészket rakott a telt / testű némaság, kátrányszínű tollak / estek ki szárnyából a sima óra”.⁴¹ E sorok kissé patetikus, romantikus jellege ismét disszonánsan hat a versek többségének modern verselésére, a telített nagyvárosi képek és a modern, technicizálódott nyelvezet mellett. Ennek szemléltetésére *A szerelvény* című költemény negyedik strófáját idézem:

És kint az éjszaka. És egyre nőtt
a kattogás és a fődetlen
elektromos drótszálak keretén
gépfegyverek, bombavető,
szárnyak feszültek feketén,
ha eleven, hogy ki ne csapjon
az étlen-szomjan, tehetetlen
és ruhátlan is eleven remény.⁴²

Már e két vers összevetése is jól mutatja, hogy Tóth Judit későbbi hangja a nagyvároshoz kötődő megszólalásmóddhoz kell vezessen (ahogy az történik is a párizsi és budapesti életet tematizáló későbbi verseivel), illetve abban érdemes állandósulnia. Az első kötetes, a hangját kereső költő kísérletei itt még szépen kirajzolódnak, ami a versek minőségének egyenlenségét eredményezi, ahogy *A szerelvény* maga is jól mutatja, amennyiben az idézett sorok kiemelkedő színvonalát a versen belül sem sikerül fenntartani. Zárásként érdemes lehet Lengyel Balázs feltűnően optimista, minden bizonnyal a pályatársi, alkotói (és nem a szigorú kritikus, irodalomtörténeti) énjéből eredő véleményét idézni. Úgy fogalmaz, hogy az efféle objektív költészet „érzelmi és kontemplatív tartaléka szélesebb és szerteágazóbb az élményanyaga, mint első felületesebb olvasásra kitűnik. [...] a versek sima, megmunkált felszíne nem a sekélyt, hanem a szemérmesen takart érzelmi és intellektuális gazdagságot, az itt-ott még nehezen nyíló mélységet rejti”.⁴³

40 *Uo.*, 28.

41 *Uo.*, 27.

42 *Uo.*, 43.

43 *Uo.*, 795.